

ეკლესია-სახელმწიფოს თანამშრომლობა უმალესი განათლების სფეროში

I. შესავალი

თანამშრომლობითი სეკულარიზმის მოდელის ფარგლებში, გამიჯვნის მიუხედავად, სახელმწიფო და ეკლესია აქტიურად თანამშრომლობენ მრავალ სფეროში.¹ თანამშრომლობის ერთ-ერთი განსაკუთრებით აქტიური სფერო განათლებაა.² საქართველოს კონსტიტუციითა და კონსტიტუციური შეთანხმებით განმტკიცებულია,³ რომ სახელმწიფო აღიარებს სეკულარიზმს, თუმცა, ამავდროულად, ხელს უწყობს ერთი კონკრეტული რელიგიის გაძლიერებას მისთვის პრივილეგირებული სტატუსის მინიჭებით.⁴ ქართული მოდელის შემთხვევაში, უმალესი განათლების სფეროში ეკლესია-სახელმწიფოს თანამშრომლობა, ფაქტობრივად, მხოლოდ სახელმწიფოსა და მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის არსებობს.⁵ საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის დადებული კონსტიტუციური შეთანხმებით გარანტირებულია სახელმწიფოს მიერ ეკლესიის საგანმანათლებლო დაწესებულებების ფუნქციონირების ხელშეწყობა,⁶ შესაბამისი სასწავლო დაწესებულებების მიერ გაცემული განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტების, სამეცნიერო ხარისხებისა და წო-

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის მაგისტრანტი. ORCID: 0009-0006-6674-2172.

¹ გეგენავა დ., სეკულარიზმის სამართლებრივი კონცეფცია და თანამედროვე მსოფლიო, ნიგნში: ავთანდილ დემეტრაშვილი 80, ს. დემეტრაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2021, 569.

² იქვე, იხ. ციტირება: Cranmer F., National Churches, Territoriality and Mission, *Law & Justice – Christian Law Review*, Vol.149, 2002, 161.

³ იხ., საქართველოს კონსტიტუციის მე-8 მუხლი; კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის.

⁴ Gegenava D., *Legal and Social Status of the Georgian Orthodox Church: Challenges and Perspectives*, *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*, Vol. 13, No.2, 2020, 172.

⁵ იხ., იქვე, 171.

⁶ იხ., საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმების მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტი.

დებების აღიარება.⁷ საქართველოს სამოციქულო ეკლესია აქტიურად ეწევა საგანმანათლებლო საქმიანობას როგორც უმაღლეს, ისე ზოგად და პროფესიულ განათლებაში.⁸

სტატიაში განხილულია მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების (შემდგომ – „მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უსდ“) განსხვავებული საკანონმდებლო მოწესრიგება და პრივილეგიები, დაწესებულებებში არსებული გამოწვევები და გარე შეფასების მნიშვნელობა უმაღლეს განათლებაში. ყურადღება გამახვილებულია მართლმადიდებლურ საღვთისმეტყველო დაწესებულებებში ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის პროცესებზე, სტუდენტებისა და სხვა დაინტერესებული მხარეების უფლებებზე, ბოლონის პროცესში მონაწილეობით სახელმწიფოს მიერ ნაკისრ ვალდებულებებზე განსახილველი საკითხის კონტექსტში, შემუშავებულია რეკომენდაციები საღვთისმეტყველო უსდ-ებში არსებული გამოწვევების გადაწყვეტისათვის.

II. მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები და განათლების სამართლებრივი რეჟიმი

1. საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების დაფუძნება, ავტორიზაცია/აკრედიტაცია და დიპლომის აღიარება

მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების დაფუძნება შესაძლებელია საქართველოს საპატრიარქოს სტრუქტურული ერთეულის ან ცალკე კერძო სამართლის იურიდიული პირის სახით.⁹ ამჟამად მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უსდ-ის სტატუსით სარგებლობს 7 დაწესებულება.¹⁰ საღვთისმეტყველო უსდ-ების შემთხვევაში დაწესებულების დაფუძნება, წესდების დამტკიცება, კომპეტენციათა გამიჯვნის წესის, სტრუქტურისა და მართვის ორგანოების განსაზღვრა, აკადემიური ხარისხის მინიჭება და სხვა ძირითადი შიდაორგანიზაციული პროცესების წარმართვა მიეკუთვნება საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის კომპეტენციას.¹¹ აღ-

⁷ იქვე, მე-2 პუნქტი.

⁸ გეგენავა დ., ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის სამართლებრივი მოდელები და საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება, თბილისი, 2018, 191.

⁹ „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლი.

¹⁰ იხ., <<https://eqe.ge/ka/page/static/89/umaghlesi-saganmanatleblo-datsesebulebebi>> [10.07.2023]

¹¹ „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-10 მუხლი, მე-13 მუხლი, 31¹-ე მუხლის პირველი, მე-3 და მე-4 პუნქტები.

სანიშნავია, რომ სტრუქტურისა და მართვის ორგანოების განსაზღვრა და კომპეტენციათა გამიჯვნის კანონმდებლობისგან განსხვავებული წესით შემუშავება არ არის საღვთისმეტყველო უსდ-ების განსაკუთრებული უფლებამოსილება, მსგავსი დანაწესია გათვალისწინებული კერძო სამართლის იურიდიული პირი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებისთვისაც, რომელიც არ არის დაფუძნებული სახელმწიფოს მიერ.¹²

2012 წლის საკანონმდებლო ცვლილებებამდე საღვთისმეტყველო უსდ-ები არ ექვემდებარებოდნენ სახელმწიფოს მხრიდან ლეგიტიმაციას, ასევე არ არსებობდა ეკლესიის მიერ გაცემული განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტების, სამეცნიერო ხარისხებისა და ნოდებების აღიარების ერთიანი საკანონმდებლო სტანდარტი.¹³ 2015 წლის 1 იანვრიდან მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები დაექვემდებარა ავტორიზაციას საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.¹⁴ იმ საღვთისმეტყველო უსდ-ებისათვის, რომლებიც ახორციელებენ მხოლოდ საღვთისმეტყველო საბაკალავრო, სამაგისტრო და სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამებს, გათვალისწინებულია ავტორიზაციის განსხვავებული პროცედურა – საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის დასაბუთებული წარდგინების საფუძველზე საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტორიზაციის საბჭო იღებს გადაწყვეტილებას ავტორიზაციის შესახებ.¹⁵

საქართველოში არსებული მოდელისაგან განსხვავებით, ევროპის ქვეყნებსა და აშშ-ში ეკლესიის დაფუძნებული საგანმანათლებლო დაწესებულებები საერთო წესის მიხედვით გადიან ავტორიზაციას.¹⁶ მსგავსადევა ეკლესია-სახელმწიფოს თანამშრომლობის მოდელის მქონე სახელმწიფოებშიც, მიუხედავად კონკრეტული რელიგიისათვის მინიჭებული პრივილეგიებისა.¹⁷ საყურადღებოა წმინდა საყდრის მიერ დაფუძნებული ან აღიარებული კათოლიკური (პონტი-

¹² იქვე, მე-10 და მე-14 მუხლები.

¹³ გეგენავა დ., ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის სამართლებრივი მოდელები და საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება, თბილისი, 2018, 193.

¹⁴ „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 89⁴-ე მუხლი, „განათლების ხარისხის განვითარების შესახებ“ საქართველოს კანონის 32¹-ე მუხლი.

¹⁵ „მხოლოდ საღვთისმეტყველო საგანმანათლებლო პროგრამების განმახორციელებელი დაწესებულების ავტორიზაციის წესის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის №135/ნ ბრძანების მე-2 პუნქტი.

¹⁶ იხ., შანდა ბ., სახელმწიფო და ეკლესია უნგრეთში, წიგნში: სახელმწიფო და ეკლესია ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში, გ. რობერსის რედაქტორობით, მე-2 გამოცემის თარგმანი, თბილისი, 2011, 383-384; ვან ბრიჯსტერველდი ს.ს., სახელმწიფო და ეკლესია ნიდერლანდებში, წიგნში: სახელმწიფო და ეკლესია ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში, გ. რობერსის რედაქტორობით, მე-2 გამოცემის თარგმანი, თბილისი, 2011, 433.

¹⁷ მაგ., ესპანეთი, იტალია და სხვ. იხ., <<https://www.aneca.es/en/accreditation-of-centres>> [10.07.2023]

ფიკური) უნივერსიტეტების სამართლებრივი სტატუსი. ამ დანესებულებათა დაფუძნებისა და აღიარების წესის, სტატუსის, მიზნებისა და მისიის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი მთავარი დოკუმენტია სამოციქულო კონსტიტუცია – *Ex Corde Ecclesiae*. პონტიფიკური უნივერსიტეტი შეიძლება დაფუძნდეს ან დამტკიცდეს წმინდა საყდრის, ეპისკოპოსთა კონფერენციის ან კათოლიკური იერარქიის სხვა ასამბლეის ან საეპარქიო ეპისკოპოსის მიერ.¹⁸ წმინდა საყდარი 2003 წლიდან აქტიურადაა ჩართული ბოლონის პროცესში,¹⁹ კათოლიკურ უნივერსიტეტთათვის დადგენილი სტანდარტები, დოგმატურ საკითხებთან ერთად, მოიცავს უმაღლესი განათლების სივრცეში არსებულ ევროპულ სტანდარტებსაც.²⁰ რელიგიური აფილაციის მიუხედავად, პონტიფიკური უნივერსიტეტები ეროვნულ დონეზე მაინც ექვემდებარებიან სახელმწიფოს მიერ შემოწმებასა და აღიარებას. მაგალითად, ესპანეთში სახელმწიფოს მიერ კათოლიკური ეკლესიის განსაკუთრებული როლის აღიარებისა და წმინდა საყდართან დადებული შეთანხმებების მიუხედავად,²¹ ეკლესიის საგანმანათლებლო დანესებულებები არ თავისუფლდებიან ინსტიტუციური შეფასებისაგან.²² საქართველოს შემთხვევაში, მართლმადიდებლური ეკლესიის დაფუძნებული დანესებულებები სახელმწიფოს მიერ დამტკიცებულ სტანდარტებთან შესაბამისობაზე შემოწმების გარეშე მოიპოვებენ უსდ-ის სტატუსსა და სახელმწიფოს მიერ აღიარებული განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტის გაცემის უფლებას. გარე კონტროლს მიღმა რჩება ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორცაა: უსდ-ის მისია და სტრატეგიული განვითარება; ორგანიზაციული სტრუქტურა და მართვა; საგანმანათლებლო პროგრამები; უსდ-ის პერსონალი; სტუდენტები და მათი მხარდაჭერის ღონისძიებები; კვლევა, განვითარება ან/და სხვა შემოქმედებით საქმიანობა; მატერიალური, საინფორმაციო და ფინანსური რესურსები.²³

ეკლესიას დაქვემდებარებული უსდ-ების ფიქციური ავტორიზაციისაგან განსხვავებით, საღვთისმეტყველო საგანმანათლებლო პროგრამების აღიარებისთვის კანონმდებლობა ფორმალურ პროცედურასაც არ ითვალისწინებს.²⁴ პროგრამე-

¹⁸ *Ex Corde Ecclesiae*, Apostolic Constitution of the Supreme Pontiff John Paul II on Catholic Universities, 1990.

¹⁹ იხ., <<https://ehea.info/page-holy-see>> [10.07.2023]

²⁰ იხ., <<http://www.educatio.va/content/cec/en/ecclesiastical-institutions-of-higher-education/quality/agenzia-avepro.html>> [10.07.2023]

²¹ იხ., იბანი ი.ს., სახელმწიფო და ეკლესია ესპანეთში, წიგნში: სახელმწიფო და ეკლესია ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში, გ. რობერსის რედაქტორობით, მე-2 გამოცემის თარგმანი, თბილისი, 2011, 171.

²² იხ., <<https://www.aneca.es/en/accreditation-of-centres>> [10.07.2023]

²³ იხ., საგანმანათლებლო დანესებულებების ავტორიზაციის დებულების 63-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

²⁴ იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 47⁵-ე მუხლი; „მხოლოდ საღვთისმეტყველო საგანმანათლებლო პროგრამების განმახორციელებელი დანესე-

ბის განხორციელების წინაპირობა არ არის კანონმდებლობით დადგენილ სტანდარტებთან შესაბამისობის დადგენა, თუმცა მათი გავლის შემდეგ გაიცემა სახელმწიფოს მიერ აღიარებული დიპლომი, მიღებული განათლება მიიჩნევა სახელმწიფოს მიერ უპირობოდ აღიარებულად.²⁵ 2022 წლის საკანონმდებლო ცვლილებებამდე, გარდა სადოქტორო და რეგულირებადი პროგრამებისა,²⁶ შესაძლებელი იყო საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელება აკრედიტაციის გარეშე, ავტორიზებულ რეჟიმში.²⁷ ცვლილებების შედეგად შესაძლებელია მხოლოდ აკრედიტებული უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამის განხორციელება, თუმცა საღვთისმეტყველო პროგრამები კვლავ გამონაკლისად რჩება.²⁸ სახელმწიფოს მიერ აღიარებული დიპლომი გაიცემა იმ საგანმანათლებლო პროგრამებისა და დანესებულებებისათვის, რომლებიც სრულადაა მოწყვეტილი მის კონტროლს, არ ექვემდებარება გარე შეფასებას და ფაქტობრივად, არ არსებობს მსგავსი დანესებულებების/პროგრამების უმაღლესი განათლების სფეროში მოქმედ სტანდარტებთან შესაბამისობის გარანტია.

უმაღლესი განათლების სფეროში არსებული, საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის პრივილეგიებით აღმჭურველი ნორმები განხილვის საგანი გახდა თანასწორობის უფლებასთან მიმართებითაც. ნორმების კონსტიტუციასთან შესაბამისობაზე სსიპ „სრულიად საქართველოს მუსლიმთა უმაღლესმა სასულიერო სამმართველომ“ წარადგინა კონსტიტუციური სარჩელი.²⁹ მოსარჩელის მითითებით, სადავო ნორმების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც მხოლოდ მართლმადიდებლურ ეკლესიას ანიჭებს უსდ-ის დაარსებისა და მისი სტატუსით საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელების უფლებას, ასევე რელიგიის შესაბამისი საღვთისმეტყველო პროგრამების სწავლების შესაძლებლობას, დისკრიმინაციულია და ეწინააღმდეგება საქართველოს

ბულების ავტორიზაციის წესის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის №135/ნ ბრძანების პირველი პუნქტი.

²⁵ „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 47⁵-ე მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტები.

²⁶ პროგრამა, რომლისთვისაც სახელმწიფო ადგენს სპეციალურ სააკრედიტაციო მოთხოვნებს ან/და რომლითაც მაგისტრისა და დოქტორის მომზადებას სახელმწიფო უზრუნველყოფს სპეციალური კვლევითი პროგრამების მეშვეობით, იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის „პ“ ქვეპუნქტი, 75-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

²⁷ იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 2022 წლის 01 თებერვლის რედაქციის 63-ე მუხლის მე-4 პუნქტი; „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე საქართველოს 2022 წლის 16 მარტის კანონის პირველი მუხლის მე-6 პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი.

²⁸ იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 63-ე მუხლის მე-4 პუნქტი.

²⁹ იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 11 მაისის განჩინება საქმეზე, „სსიპ „სრულიად საქართველოს მუსლიმთა უმაღლესი სასულიერო სამმართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, I-1.

კონსტიტუციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტით განმტკიცებულ თანასწორობის უფლებას.³⁰ სასამართლომ სარჩელი არ მიიღო არსებითად განსახილველად, რადგან მოსარჩელე მოითხოვდა არა დისკრიმინაციული ნორმის აღმოფხვრას, არამედ მის გაფართოებას,³¹ რაც არ მიეკუთვნება საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებას.³² განათლების სფეროში მართლმადიდებლური ეკლესიისათვის მინიჭებული შეღავათები ეფუძნება კონსტიტუციურ შეთანხმებას, მსგავსი შეღავათებისა თუ პრივილეგიების დაწესება სახელმწიფოს დისკრეცი-აა, სასამართლო არ არის უფლებამოსილი იგი დაავალდებულოს, გაავრცელოს ან დამატებით შეიმუშაოს მსგავსი ღონისძიებები,³³ იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც არსებული მოწესრიგება ეწინააღმდეგება თანასწორობის უფლებას.

2. სტუდენტთა უფლებები

მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სტუდენტები ვერ სარგებლობენ სტუდენტებისათვის კანონმდებლობით მინიჭებული ყველა უფლებით.³⁴ მაგალითად, მათ არ შეუძლიათ არჩეულ იქნან ან აირჩიონ წარმომადგენელი თვითმმართველობაში.³⁵ თვითმმართველობის არსებობა მნიშვნელოვანად განსაზღვრავს დაწესებულებაში სტუდენტთა უფლებების დაცვას.³⁶ თვითმმართველობის ან ალტერნატიული ორგანოს ფუნქციონირება და მართვის ორგანოებში წარმომადგენლობა სტუდენტებს აძლევს შესაძლებლობას, ჩაერთონ დაწესებულების მენეჯმენტში, რაც უსდ-ში დემოკრატიულობის დონის ზრდასა და ხარისხის კულტურას უზრუნველყოფს.³⁷

ბოლონის პროცესით დამკვიდრებული პრინციპების თანახმად, სტუდენტებმა მონაწილეობა უნდა მიიღონ და გავლენა იქონიონ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში განათლების მართვასა და შინაარსზე.³⁸ ბოლონის

³⁰ იხ., იქვე, I-9.

³¹ იხ., იქვე, II-6.

³² იხ., იქვე, II-5.

³³ გეგენავა დ., ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის სამართლებრივი მოდელები და საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება, თბილისი, 2018, 131.

³⁴ იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 43-ე მუხლის მე-13 პუნქტი.

³⁵ იხ., იქვე.

³⁶ იხ., გეგენავა დ., სტუდენტური თვითმმართველობების სამართლებრივი მიმოხილვა, თბილისი, 2011, 25.

³⁷ იხ., Kondur O., Koturbash N., Mykhaylyshyn G., The Role of Student Self-Government in Ensuring the Quality of Higher Education, Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Vol. 8, No. 1, 2021, 66.

³⁸ იხ., უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცისკენ, ევროპის ქვეყნების უმაღლეს განათლებაზე პასუხისმგებელი მინისტრების შეხვედრის კომუნიკე, პრაღა, 2001 წლის 19 მაისი.

პროცესში შემუშავებული აქტები მოუწოდებს სასწავლებლებსა და სტუდენტთა ორგანიზაციებს გამონახონ საშუალებები უმაღლესი განათლების მართვაში სტუდენტების მონაწილეობის გასაზრდელად.³⁹ სტუდენტთა მონაწილეობა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მართვასა და გადამწყვეტილების მიღების პროცესში „თანამედროვე, ლიბერალური და თავისუფალი საზოგადოების მონაპოვარია“⁴⁰. იგი აუცილებელი წინაპირობაა დაწესებულებაში მიმდინარე პროცესების დემოკრატიულობისა და სტუდენტზე ორიენტირებული გარემოს შექმნისათვის. განსახილველი უფლებების შეზღუდვა სტუდენტებს უკარგავს შესაძლებლობას, იყვნენ უსდ-ის სრულფასოვანი წევრები, გავლენა მოახდინონ იქ მიმდინარე პროცესებზე და დაიცვან საკუთარი უფლებები.

მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უსდ-ების სტუდენტები ვერ სარგებლობენ აკადემიური პერსონალის შეფასების უფლებით.⁴¹ უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სტუდენტებისაგან მიღებულ უკუკავშირს. სტუდენტებისათვის აკადემიური პერსონალის შეფასების უფლების შეზღუდვა უარყოფითად აისახება როგორც დაწესებულების განვითარებაზე, ისე სტუდენტთა ინტერესებსა და სტუდენტზე ორიენტირებული სასწავლო პროგრამებისა და გარემოს შექმნაზე, რაც ბოლონის პროცესის ერთ-ერთი მთავარი მიზანია.⁴²

საღვთისმეტყველო უსდ-ების სტუდენტებს ასევე შეზღუდული აქვთ სახელმწიფო სასწავლო/სამაგისტრო გრანტის მიღების უფლება.⁴³ გრანტის მიღების შეუძლებლობას, უპირველეს ყოვლისა, განაპირობებს ის საკანონმდებლო დანაწესი, რომლის თანახმადაც, სახელმწიფო სასწავლო/სამაგისტრო გრანტი გაიცემა მხოლოდ აკრედიტებულ პროგრამაზე სწავლის შემთხვევაში.⁴⁴ ამასთან, საღვთისმეტყველო საბაკალავრო და სამაგისტრო პროგრამებზე სტუდენტთა ჩარიცხვა ხდება განსხვავებული წესით, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ წარდგენილი წინადადების საფუძველზე,⁴⁵ რაც გამოორიციხავს სახელმწიფო გრანტის მოპოვებას. განსხვავებულია სტუდენტთა მობილობის წესიც – გადასვლა დასაშვებია მხოლოდ კათოლიკოს-პატრიარქის დადგენილი წესით საღვ-

³⁹ უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცის შექმნა, უმაღლეს განათლებაზე პასუხისმგებელი მინისტრების კონფერენციის კომუნიკე, ბერლინი, 2003 წლის 19 სექტემბერი.

⁴⁰ გეგენავა დ., სტუდენტური თვითმმართველობების სამართლებრივი მიმოხილვა, თბილისი, 2011, 27.

⁴¹ იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 43-ე მუხლის მე-13 პუნქტი.

⁴² იხ., Szolar E., *The Bologna Process: The Reform of the European Higher Education Systems*, *Romanian Journal of European Affairs*, Vol. 11, No. 1, 2011, 86.

⁴³ იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 43-ე მუხლის მე-13 პუნქტი.

⁴⁴ იხ., იქვე, მე-2 მუხლის „3¹⁰“ და „3³²“ ქვეპუნქტები.

⁴⁵ იხ., იქვე, 52-ე მუხლის 1¹-ლი და 52¹-ე მუხლის 1¹-ლი პუნქტები.

თისმეტყველო უსდ-ებს შორის ან ერთი საღვთისმეტყველო უსდ-ის სხვა პროგრამაზე.⁴⁶ ამგვარი მოწესრიგების შედეგად საღვთისმეტყველო უსდ-ების შემთხვევაში განუხორციელებელი რჩება უმაღლესი განათლების ევროპულ სივრცეში აღიარებული კიდევ ერთი ფუნდამენტური პრინციპი – სტუდენტების მობილობის გამარტივება და ხელშეწყობა.⁴⁷

სტუდენტთა უფლებების არასრულფასოვანი რეალიზება და გარე შეფასების მექანიზმის არარსებობა გავლენას ახდენს მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უსდ-ების შიდა ორგანიზაციულ კულტურაზე, რასაც არსებული გამოწვევებიც ადასტურებს.⁴⁸ საღვთისმეტყველო ინსტიტუტებში მიმდინარე პროცესებმა არაერთხელ გამოიწვია სტუდენტთა და კურსდამთავრებულთა პროტესტი. თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის სტუდენტებმა 2004 წელს საქართველოს საპატრიარქოს მიმართეს ღია წერილით და სემინარიაში არსებული მდგომარეობა გააკრიტიკეს, პროტესტი სტუდენტებისათვის სტატუსის შეწყვეტით დასრულდა.⁴⁹ 2018 წელს სემინარიის კურსდამთავრებულებმა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს და წმინდა სინოდს მიმართეს ღია წერილით, რომელშიც დასახელებული იყო სემინარიაში არსებული პრობლემები: სტუდენტთა დაშინება, მორალური და ფიზიკური შეურაცხყოფა, „ურჩ“ პედაგოგთა სახალხო და უმკაცრესად დასჯა, სტუდენტთა საერთო საცხოვრებელში სათანადო პირობების არარსებობა, დიპლომის მიკერძოებულად, რეგულაციებთან შეუსაბამოდ გაცემა, სასწავლო ინფრასტრუქტურის, ტექნიკური ბაზისა და გამართული ბიბლიოთეკის არარსებობა და სხვ.⁵⁰ საპატრიარქოს მხრიდან რეაგირება არც ამ უკანასკნელ წერილს მოჰყოლია. დაინტერესებულ მხარეებს არსებულ გამოწვევებთან გასამკლავებლად რეალური მექანიზმი არ გააჩნიათ – საღვთისმეტყველო უსდ-ები არ ექვემდებარებიან სახელმწიფოს მიერ გარე შეფასებას, რაც სტუდენტებს მისცემდა შესაძლებლობას დაწესებულების მხრიდან სათანადო რეაგირების არარსებობისას მიემართათ სსიპ განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრისათვის. რაც შეეხება საპატრიარქოს, განხილული მაგალითებითაც დასტურდება, რომ მათგან სტუდენტებს არცერთ შემთხვევაში არ მიუღიათ დახმარება ან, სულ მცირე, სათანადო პასუხი.⁵¹

⁴⁶ იხ., იქვე, 43-ე მუხლის მე-13 პუნქტი.

⁴⁷ იხ., ბოლონიის დეკლარაცია, უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცე, ევროპის განათლების მინისტრების ერთობლივი დეკლარაცია, ბოლონია, 1999 წლის 19 ივნისი.

⁴⁸ იხ., სასულიერო სემინარია: ამბოხებულები ისჯებიან, <<https://shorturl.at/hilNX>> [10.07.2023] <<https://www.radiotavisupleba.ge/a/1538189.html>> [10.07.2023]

⁴⁹ იხ., იქვე.

⁵⁰ იხ., <<https://1tv.ge/news/tbilisis-sasuliero-akademiisa-da-seminariis-kursdamtavrebulebi-ilia-meores-ghia-werilit-mimartaven/>> [10.07.2023]

⁵¹ იხ., სასულიერო სემინარია: ამბოხებულები ისჯებიან, <<https://shorturl.at/hilNX>> [10.07.2023] <<https://www.radiotavisupleba.ge/a/1538189.html>> [10.07.2023] <<https://1tv>

III. გარე შეფასების მნიშვნელობა უმაღლეს განათლებაში

2005 წელს საქართველომ ბოლონიის პროცესთან მიერთებით იკისრა ვალდებულება, მონაწილეობა მიიღოს უმაღლესი განათლების ერთიანი ევროპული სივრცის შექმნაში.⁵² უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცის ძირითადი ელემენტებია: კვალიფიკაციების ძირითადი სტრუქტურა, ხარისხის უზრუნველყოფის შეთანხმებული სტანდარტები და აკადემიური ხარისხებისა და სწავლის პერიოდების აღიარება.⁵³ ხელმომწერი სახელმწიფოები თანხმდებიან, რომ ხარისხის უზრუნველყოფის ეროვნულ სისტემაში შევა, მათ შორის, პროგრამების ან სასწავლებლების შიდა და გარე შეფასება, სტუდენტების მონაწილეობითა და შედეგების გამოქვეყნებით; აკრედიტაციის, სერტიფიკაციის ან სხვა შესაბამისი პროცედურების სისტემა.⁵⁴ მართალია, საქართველომ მეტწილად შეასრულა ნაკისრი ვალდებულებები,⁵⁵ თუმცა საღვთისმეტყველო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების მოქმედი მონესრიგება არ შეესაბამება ბოლონიის პროცესში დამკვიდრებულ პრინციპებს. დაწესებულებებში არსებული პრობლემები ადასტურებს, რომ გარე შეფასების მექანიზმების არარსებობისა და სრული უკონტროლობის პირობებში ფუნქციონირებადი საღვთისმეტყველო უსდ-ები ვერ უზრუნველყოფენ არათუ უმაღლესი განათლების სივრცეში არსებული სტანდარტების, არამედ ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას, ხოლო სტუდენტების, კურსდამთავრებულებისა და პერსონალის მიერ გამოხატული პროტესტი და კრიტიკა უშედეგოდ, მათთვის სტატუსის შეწყვეტით ან გათავისუფლებით სრულდება.⁵⁶

უსდ-ების ინსტიტუციური აკადემიური თავისუფლება გულისხმობს მათ უფლებას, განახორციელონ საკუთარი მისია და იყვნენ თავისუფალი გარე კონტროლისგან.⁵⁷ რელიგიურ ინსტიტუტთა ძირითადი ნაწილისთვის ეს მისია დამ-

---

ge/news/tbilisis-sasuliero-akademiisa-da-seminariis-kursdamtavrebulebi-ilia-meores-ghia-werilit-mimartaven/ [10.07.2023]

⁵² იხ., <<https://eqe.ge/ka/page/static/71/boloniis-protsesi>> [10.07.2023]

⁵³ უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცე – მიზნების მიღწევა, უმაღლესი განათლებაზე პასუხისმგებელი ევროპული მინისტრების კონფერენციის კომუნიკე, ბერგენი, 2005 წლის 19-20 მაისი.

⁵⁴ უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცის შექმნა, უმაღლესი განათლებაზე პასუხისმგებელი მინისტრების კონფერენციის კომუნიკე, ბერლინი, 2003 წლის 19 სექტემბერი.

⁵⁵ იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონი, „განათლების ხარისხის განვითარების შესახებ“ საქართველოს კანონი.

⁵⁶ იხ., <<https://1tv.ge/news/tbilisis-sasuliero-akademiisa-da-seminariis-kursdamtavrebulebi-ilia-meores-ghia-werilit-mimartaven/>>; <<https://shorturl.at/hilNX>>; <<https://www.radiotavisupleba.ge/a/1538189.html>> [10.07.2023]

⁵⁷ Gordon II J.D., Individual and Institutional Academic Freedom at Religious Colleges and Universities, Journal of College and University Law, Vol. 30, No. 1, 2003, 2.

ფუძნებელი რელიგიური ორგანიზაციის იდეალებსა და პრინციპებთან თან-მხვედრი უმაღლესი განათლების მიწოდება.⁵⁸ სახელმწიფოს მიერ შესაბამისი ორგანოების მეშვეობით საგანმანათლებლო დაწესებულებების ინსტიტუციური და პროგრამული შეფასება არ არის გარე კონტროლის ისეთი მექანიზმი, რომელიც ეწინააღმდეგება უსდ-ების აკადემიურ თავისუფლებასა და ავტონომიურობას. გასათვალისწინებელია, რომ განათლების მიწოდება არის საჯარო ფუნქცია, რომელსაც კანონმდებლობით მინიჭებული საჯარო უფლებამოსილების ფარგლებში ახორციელებენ არა მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ დაარსებული, არამედ კერძო უსდ-ებიც.⁵⁹ საჯარო ფუნქციების განმახორციელებელ პირებს წარმოეშობათ საჯარო ვალდებულებები,⁶⁰ რაც საგანმანათლებლო დაწესებულებების შემთხვევაში სტუდენტთა და სხვა დაინტერესებულ მხარეთა უფლებების დაცვა, ხარისხიანი განათლების მიწოდება და სტანდარტებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფაა.⁶¹

უსდ-ებისა და პროგრამების შეფასებისათვის კანონმდებლობით დამტკიცებული სტანდარტები, თავის მხრივ, უმაღლესი განათლების ევროპულ სივრცეში დამკვიდრებულ სტანდარტებს ეფუძნება.⁶² არსებული სტანდარტით, დაწესებულებებს მოეთხოვება იმ უმთავრესი წინაპირობების დაკმაყოფილება, რომლებიც აუცილებელია ხარისხიანი განათლების მიწოდების, დაინტერესებულ მხარეთა უფლებების დაცვისა და კანონმდებლობასთან შესაბამისობისთვის. ქართული კანონმდებლობის უმაღლესი განათლების ევროპულ სივრცესთან დაახლოებისა და საღვთისმეტყველო უსდ-ებში არსებული მრავალი პრობლემის გადაჭრის აუ-

⁵⁸ იქვე, 16.

⁵⁹ იხ., საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2014 წლის 23 სექტემბრის განჩინება №ბს-226-223(2კ-14); საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2014 წლის 25 მარტის განჩინება №ბს-455-443(კ-13); საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2014 წლის 04 თებერვლის განჩინება №ბს-530-511(კ-13); საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2013 წლის 26 თებერვლის გადაწყვეტილება №ბს-486-480(კ-12).

⁶⁰ იხ., იქვე.

⁶¹ იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის პირველი ნაწილი, მე-17 მუხლის პირველი ნაწილი; ხარისხის უზრუნველყოფის სტანდარტები და სახელმძღვანელო პრინციპები ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცეში, უმაღლეს განათლებაში ხარისხის უზრუნველყოფის ევროპული ასოციაცია, 2005.

⁶² იხ., საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის №99/ნ ბრძანება „საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტორიზაციის დებულებისა და საფასურის დამტკიცების შესახებ“, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის №65/ნ ბრძანება „უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების საგანმანათლებლო პროგრამების აკრედიტაციის დებულებისა და საფასურის დამტკიცების შესახებ“; ხარისხის უზრუნველყოფის სტანდარტები და სახელმძღვანელო პრინციპები ევროპის უმაღლესი განათლების სივრცეში, უმაღლეს განათლებაში ხარისხის უზრუნველყოფის ევროპული ასოციაცია, 2005.

ცილებელი წინაპირობაა საღვთისმეტყველო დაწესებულებებსა და საღვთისმეტყველო პროგრამებზე ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის საერთო რეჟიმის გავრცელება. სახელმწიფო ვერ უზრუნველყოფს უმაღლესი განათლების სფეროში ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობის მიღწევას, როდესაც გამონაკლისის სახით არსებობენ დაწესებულებები, რომლებიც გასცემენ სახელმწიფოს მიერ აღიარებულ დიპლომს შიდა ორგანიზაციულ პროცესებზე გარე შეფასების განხორციელებისა და ინსტიტუციის/პროგრამების აღიარების სათანადო პროცედურის არსებობის გარეშე.

საღვთისმეტყველო დაწესებულებების სპეციფიკიდან გამომდინარე, შესაძლებელია, გარე შეფასებისას გათვალისწინებულ იქნეს უსდ-ის დამფუძნებელი ეკლესიის რელიგიური მრწამსის შესაბამისი მისიის, მიზნებისა და სხვა თავისებურებების არსებობა.⁶³ ამ მხრივ საყურადღებოა აშშ-ის მაგალითი, სადაც რელიგიური უსდ-ები საერთო წესის მიხედვით გადიან ავტორიზაციას, თუმცა, ამავდროულად, შტატებში არსებული აკრედიტაციის ორგანოები სტანდარტებში ექსპლიციტურად ითვალისწინებენ რელიგიური უსდ-ების სპეციფიკას, მაგალითად, უფლებამოსილებას ინდივიდუალური აკადემიური თავისუფლებისთვის რელიგიური ლიმიტების დაწესებაზე, რაც უნდა იყოს გონივრული და დაწესებულების მისიითა და მიზნებით განპირობებული.⁶⁴ ქართული კანონმდებლობაც იცნობს შემთხვევას, როდესაც ავტორიზაციის/აკრედიტაციის ზოგად პროცედურასთან ერთად გათვალისწინებულია კონკრეტული უსდ-ის სპეციფიკა.⁶⁵ მაგალითად, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის გარე შეფასებისას აკრედიტაციის ორგანო და ექსპერტები ითვალისწინებენ დაწესებულების თავისებურებებს, სპეციალურ კანონმდებლობას,⁶⁶ რომელიც ვრცელდება მასზე და ა.შ. აკადემია, დადგენილი წესის შესაბამისად, ექვემდებარება გარე შეფასებას, თუმცა უსდ-ის ინტერესების დაცვა გარანტირებულია შეფასების პროცესში მისი განსხვავებული რეჟიმის გათვალისწინების შედეგად.

მართლმადიდებლური საღვთისმეტყველო უსდ-ების შემთხვევაშიც, ზემოთ განხილული მაგალითების მსგავსად, დასაშვებია მისი თავისებურებების გათვალისწინება გარე შეფასებისას, რათა მაქსიმალურად იყოს დაცული უსდ-ის ინსტიტუციური თავისუფლება და ინტერესები. თუმცა, სხვა მხრივ, საღვთისმეტყველო დაწესებულებები სრულად უნდა ექვემდებარებოდნენ კანონმდებლობით

⁶³ იხ., Gordon II J.D., Individual and Institutional Academic Freedom at Religious Colleges and Universities, *Journal of College and University Law*, Vol. 30, No. 1, 2003, 39.

⁶⁴ იხ., იქვე.

⁶⁵ სამხედრო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება. იხ., „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-8¹ მუხლი.

⁶⁶ იხ., „სამხედრო ვალდებულებისა და სამხედრო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-10 მუხლი.

განსაზღვრულ ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის პროცესებს. გარე შეფასების არსებობის გარეშე შეუძლებელია საღვთისმეტყველო უსდ-ებში არსებული პრობლემების გამოსწორება და სამომავლო გამონვევების პრევენცია. ამასთან, გაუმართლებელია, სახელმწიფო უპირობოდ აღიარებდეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებსა და პროგრამებს, რომელთა შეფასების ობიექტური მექანიზმი არ არსებობს.

IV. დასკვნა

უმაღლესი განათლების სფეროში საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის მინიჭებული პრივილეგიები და შეღავათები არ არის კონსტიტუციური შეთანხმებიდან გამომდინარე სახელმწიფოს უპირობო ვალდებულება. სახელმწიფოს მიერ ეკლესიის ხელშეწყობა განათლების სფეროში სხვადასხვა ღონისძიებითაა შესაძლებელი. არსებული მონესრიგება გაუმართლებელ და დაუსაბუთებელ პრივილეგიებს ანიჭებს მართლმადიდებლურ საღვთისმეტყველო უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს, რაც, საბოლოოდ, უარყოფით გავლენას ახდენს უსდ-ების ხარისხსა და დაინტერესებულ მხარეთა უფლებებზე. უმაღლესი განათლების ერთიან ევროპულ სივრცეში ინტეგრაცია შეუძლებელია აღიარებული სტანდარტების მხოლოდ დაწესებულებათა ნაწილზე გავრცელებით.

მართლმადიდებლურ საღვთისმეტყველო უსდ-ებში არსებული მდგომარეობის გათვალისწინებით, რთულია განისაზღვროს, რა დრო ან მექანიზმები დასჭირდება მოცემული რეალობის სრულად გამოსწორებასა და დაწესებულებების სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანას. თუმცა საწყის ეტაპზე, აუცილებელია, საკანონმდებლო ცვლილებებით საღვთისმეტყველო უსდ-ები ავტორიზაციისა და აკრედიტაციის მიზნებისთვის მოექცეს ზოგად მონესრიგებაში და დაექვემდებაროს კანონმდებლობით განსაზღვრულ ხარისხის გარე უზრუნველყოფის პროცესებს. გარე შეფასების დამკვიდრება არის ის ძირითადი მექანიზმი, რომლის გარეშეც შეუძლებელია საღვთისმეტყველო უსდ-ებში არსებული პრობლემებისა და გამონვევების გადაწყვეტა.